

אל הילדות

יאיר קרטמן

לעיג דודי הרב אביגדור מרדכי קרטמן

מבוא

הילדות כמושג נתפסת אצל רובנו במובנה המחיה. מרץ, חיוניות, תום ילדות, פשטות קיומית. בעולמנו המנוכר והזר לעיתים קרובות כל כך, נתפסת הילדות כפנינת טבע של יופי החיים, ודאי שגם לילדות קשיים משלה - צערו של ילד קטן שאבד משהו יכול להקביל לצערו של מבוגר באיבוד דבר יקר ערך בהרבה. גם לילדות חסרונות - אין היא ברת אחריות, ואין היא טועמת טעמה של ההכרה. אך כמכלול הילדות מטעימה לנו הרבה מעוצמות החיים שחסרים לנו בהיותנו מבוגרים. שתי הנחות יסוד עומדות ביסודו של המאמר:

א. טבעו הילד לשאוף לטוב ולמוסר.

ב. הילדות מלאה בעוצמות חיים ובחיוניות.

אין מאמר זה דן בנכונותם של שתי הנחות אלו, אלא מקבל אותם ודן על השלכותיהם בתחומים מסוימים.

הרב קוק דן על הילדות בהקשרים שונים: באדם הפרטי ובהיסטוריה האנושית. בדיוניו על האדם הפרטי נגע בתכונות השונות של האדם, במכלול ההתנהגות שלו, וברצף שקיים באישיות האדם בין הילדות והבגרות של האדם. חלק מדיונים אלו נלקט ועובד במאמר זה בניסיון לפרוש תמונה כללית, תוך כדי נגיעה בהיבטים השונים של הילדות.¹

הבנת הילדות ככתביו של הרב באה כרקע להבנת נקודה נוספת. הבנת עבודת הקורבנות בבית המקדש מהווה לגבי דורנו בעיה מסוימת, אורח החיים שלנו לא נוגע ישירות ולא שואף ישירות לעבודת הקורבנות. בכיווני ההתקדמות הרוחנית והתרבותית שלנו אין אנו מציבים כמטרות רוח ותרבות את המציאות האנושית שתאפשר לקלוט ולעסוק בסוג עבודה זה. לא נכנס כרגע למכלול הבעיות שקשור בהבנת הקורבן, ענייננו במאמר זה לנסות לשפוך אור מזווית מסוימת על עבודה זו, זווית שהרב מייחס לעבודת הקורבן.

הרב מייחס לעבודת הקורבנות תכונות ילדותיות בהקשר חיובי: רעננות, טבעיות, חוסן.

וזאת היא תכונת עבודת הקורבנות... עם כל רוממות התרבות צריך שיישאר הטבע 'בריא אולם'², וכל חיי הילדות עם מראה שובבותם מוסיפים זר רענן על ראש הזקנה האנושית המלאה חכמת עולמים³.

בניסיון להבין את הקשר בין הדברים נכתב מאמר זה.

1. אין מאמר זה דן בהיבטים של הילדות שאינם חיוביים.

2. בריא וחזק עיני תהילים עג.

3. מאמרי הראיה עמ' 25.

הילדות

ביטויים רבים קשר הרב לכתרה של הילדות: כוחה ער וחי, מרנינת לב, מחזקת ידים, בעלת חוסן. ביטויים אלו מבטאים את הצורה בה מופיע הילד לעיננו: בריצתו, בצחוקו, במשחקיו. חייו של הילד מלאים במרץ ובחיוניות. אין ביטויים אלו מבטאים את עולמו הפנימי של הילד, אין אנו יודעים את דעותיו, מחשבתיו, או מוסרו הפנימי, אנו יודעים את הצורה שבה הוא פועל ועושה וצורה זו מלאה חן ועליצות.

מה היסוד הפנימי שמעניק לילד תכונות אלו?

ניתן להביא לדבר שני יסודות:

חידוש - עולמו של הילד מתחדש תדיר, הוא נפגש עם דברים חדשים, לומד על עצמו דברים, החיים לגביו מהווים משחק מעניין וחדש - מכוח זה מקבלת התנהגותו צורה של אמון - לילד אמון בסיסי בחיים. הוא מחובר באופן טבעי לחיים, גישתו הטבעית אליהם שהם הנם חלק ממנו ואינם באים להרע לו.

לסכומם של דברים נאמר, שתכונות אלו מהוות צורות התנהגות, שמלוות את הילד באפיקים השונים של מעשיו אך אינם מהווים מודד לטיבם ונכונותם המוסרית של מעשיו, ובמילים אחרות - התוכן הפנימי של חייו עדיין לא נחשף על ידי תיאור תכונות אלו שכן הם מהווים צורת התנהגות ולא תוכן התנהגות, ובצורה שונה - השמחה והעליצות הנם הכלים שבהם בא לידי ביטוי התוכן הפנימי של הילד.

אך מהו אותו תוכן פנימי? עולמו הפנימי של הילד?

הרב מתאר היבטים נוספים בעולמו של הילד: הילדות, כך אומר הרב, היא הבל פה שאין בו חטא, היא התמכרות טבעית לאידיאלים מרוממים, תמימות פשוטה, אוצר מלא ברכת ה', היא מלאה בקדושה ובתום, בטהרה ובמידות נעלות.

"המחשבה האמונית, אור הרעיון של הגורל האלוהי, הברור של יחסנו לאלוהים, הודאות האלוהית, התום והיושר במעמקיהם כל אלה הם סגולות ילדותיות... כל התמכרות טבעית לאיזה אידיאל מרומם הרי היא חזרה אל הילדות".⁴

" כמה קדושה ותום, כמה טהרה ומידות נעלות נמצא בנפש הנקיה והאהובה שבקרבו".⁵

התמימות, כחלק מחייו של הילד, באה לידי ביטוי בצורת תפיסת העולם שלו. צורת ההכרה של הילד היא מאוד תמימה, מאוד פשוטה ומאוד טבעית. הוא מקבל את הדברים כמו שהם ללא התחכמויות, וללא בחינה שלהם, דברים הנאמרים לו ממקור מוסמך, נתפסים אצלו כפשוטם ללא חקירות ובדיקות. הקדושה, התום, הטוהרה והמידות הטובות, מהווים את הבסיס לחינוך הטבעי של הילד.

4. ערפילי טוהר, עמ' קלו.

5. מאמרי הראיה עמ' 230.

"על כן באו גם טובי החושבים של הפדגוגיה לידי הכרה שהחינוך הדתי הטהור המואר בשכל טוב ומרופד ברגשות עדינים הוא החינוך היותר טבעי לאדם בילדותו".⁶

תכונות אלו מכניסות אותנו כבר לעולמו הפנימי של הילד - תפיסת העולם שלו תמימה, נפשו קולטת קדושה וטהרה, יחסו לאלקים פשוט, גודלו של אלקים פשוט בעיניו. בתמונת עולם פנימית שכזו מתפתח אמון בחיים, לא פלא שהחיים מקבלים צורה של שמחה וחיוניות.

נעמיד את הדברים על דיוקם: אין פה אמירה שכל ילד הוגה וחושב באלקים וכתוצאה מכך מסיק מסקנות ומייצר אמון כלפי העולם, (אדם שיגדל בסביבה מכאיבה אמונו בחיים יפגע, וכך נוצר מעגל של ביצה ותרנגולת האם האמון קודם או שמא המציאות המחייבת, מכל מקום ההתייחסות פה היא להופעה הנורמלית של המציאות בה ניתן להגיע להגדרה שיסוד האמון קיים והחיים חושפים אותו). גם אין פה אמירה שלא מתקיים יחס גומלין בין האדם לבין העולם שהרי האמון הוא גם תוצאה של הסביבה שמייצרת אמון. מה שנאמר הוא שהאמון הבסיסי קיים מתחילת היות האדם. היכולת לתת שמות, ולכוון את הילד לאפיקים בהם ימצא בנפשו את הנתיבים בהם מתקיים האמון הוזה ובהם מתקיים דו שיח בינו לאלוהים זה תפקידו של החינוך.

(ואם ישאל השואל מנין שאלו הם תכונותיו הבסיסיות של הילד? נענה ונאמר - הטבעיות שבה מתקבל החינוך הדתי ומושגיו אצל הילד מהוות לגבינו ראייה (אם כי לא במובנה המדעי) לנכונות דברינו. ואם יחזור השואל וישאל והלא כל צורת חינוך תתקבל אצל הילד בטבעיות? נענה אנו ונאמר אין בידנו הוכחה מדעית שאכן זהו עולמו של הילד, אך היופי שאנו רואים שמתגלה בילדות כשהיא חדורה בתמימות ובהבטה חיובית ואמונית על העולם מהוה לגבנו עילה טובה להאמין בנכונות ההבנה ואם יחזור ויקשה שהיופי שאנו רואים הוא פרי השתקפות של השקפת עולמנו נענה ונאמר "תיקו" סוגיה זו צריכה ליבון לעצמה).

נסכם את הדברים: ראינו את הילד בהתנהגותו הקופצנית והשמחה. ביארנו כי שמחה זו מהוה צורת התנהגות אך לא חושפת את היסוד שממנו היא באה. המשכנו בניסיון לבאר שני מוקדים שמאפשרים לחיים הילדותיים לזרום כך, ולבסוף הרחבנו את יסוד האמון וחשפנו את היסודות עליהם הוא מושבת.

האדם כיצור מתפתח

לא לתמיד נשארים בני האדם ילדים, החיים זורמים הלאה ושינויים חלים על האדם, הכרתו צצה, סיבוכי החיים עוטפים אותו, אחריותו גוברת. מה נשאר לאדם הבוגר מחיי הילדות שלו? האם הם דבר שהיה ואיננו? האם יש להם השלכה לחייו ההווים? האם הוא נזקק להיבטים מסוימים שבילדותו? ננסה לתת את הדעת על כמה היבטים שהרב מיחס לסוגיה זו:

"על הילדות תיפול תמיד השאלה איך אנו מכירים אותה ביחווה לחינוך אם היא רק כמו הכשר להאישיות או שיש לה ערך כביר בפני עצמה..."⁷

6. מאמרי הראייה עמ' 32.

7. מאמרי הראייה עמ' 230.

הרב מבאר שהילדות היא שכבה באישיותו של האדם, הילדות בונה משהו באישיות, שממשיך אתו הלאה כל חייו, ומקבל היבטים שונים וזוויות שונות במהלך חייו, אך שכבה מסוימת תמיד נשארת מחוברת וקשורה ליכולות שלו בזמן ילדותו, ולפעמים היא הבסיס להרבה יכולות אחרות שמוגדלות ומתחזקות בזמן הבגרות.

נבחן ארבעה היבטים ביחס בין השכבה הילדותית לשכבה הבוגרת:

זרימה וישוב הרצף

לאדם שני יסודות בהכרה - ישנה הכרה טבעית שאותה קולט האדם בפשטות ובטבעיות, המושג שקלט פשוט לו, נכנס לעולמו הפנימי. שלב שני הוא שלב החקירה - האדם עומד מול המושג בוחן אותו מבחוץ, מתבונן בו. התפיסה השלמה היא כאשר האדם מגיע בחקירתו לנקודה של ההשגה הטבעית ונוצרת נקודת איוון בין השניים כך שתכונות התפיסה הטבעית (פשטות, זרימה) מצטרפות עם תכונות החקירה (הבנה, עומק, יכולת שליטה).

"הזקנה שלמה רק כשבאה אחרי הילדות או נותנת הילדות כוחה הער והחי על הזקנה המיושבת ובוחנת".⁸

"וכיוון שהוא מוצא אחר המחקר היותר נעלה את מה שכבר רכש לו באמונה התמימה ובטבע התמימות או הדברים מחוורים בידו מאחר שיש בידו שני עמודים מתאימים העמוד הטבעי... והעמוד המדעי".⁹

בזווית קצת שונה נאמר שתכונות הילדות הם ערות וחיות, ותכונות הזקנה היא ישוב הדעת, והשילוב בין השנים יוצר את ההכרה המאוזנת.

המרת תוכן

הילדות מקנה לנו תכונות טבעיות, מקשרת אותנו אל נטיותנו הפשוטות. טבעיות זו צריכה להישמר, אולם גם הטבע זקוק לשינויים - לכל תכונה טבעית או לכל פעולה נפשית יש אובייקט שהפעיל אותה. למשל, שמחה - האדם שמח בגלל דברים מסוימים ועצוב בגלל דברים אחרים, תפקיד הבגרות שתכונות אלו יופעלו על-ידי דברים בעלי מעלה כלומר שהיכולת לשמות תופנה לשמחה מדברים נעלים ויכולת העצב מדברים נכונים, כך שהכלי הוא כלי שנרכש בימי הילדות והבגרות מכוונת אותו לפעול בתדרים הנכונים. ובלשון שונה, לשנות את המסגרת שמתרגמת את האירועים לצורות הגבה נפשיות ולחנך אותה להגיב על אירועים מסוימים בתכונה זו ועל אחרים אחרת.

"ותחת השמחה שאינה של מצווה הטבעית כנפש האנושית שלא עלתה במעלות התורה והמוסר, לא יעביר אדם ממנו את הנטייה הזו רק את הצהלה והשמחה הילדותית ייקח עמו בעצם תמותה, רק יבור לו את התעודה השכלית שלה שהיא השמחה של מצווה"¹⁰.

8. עין איה שבת א עמ' 60.

9. עין איה שבת א עמ' 112.

10. עין-איה שבת א עמ' 118.

הילדות ככלי להכרת הסוד

החשיבה הסודית של האדם שונה מהמחשבה הרציונלית שלו. החשיבה של האדם היא בצורת אנליזה פירוק והרכבה של דברים אחד על גבי השני. החשיבה הסודית היא בצורת מעוף, דברים שקשורים אחד לשני מכוח היותם קשורים ולא מכוח בחינה מבחוץ".

נדמיין, שהחשיבה הסודית היא כמו שטף של נוזל, שעובר ממקום למקום, וסוחף את הנקרה בדרכו, והחשיבה הרציונלית משולה למנוף, שמעביר דבר ממקום למקום. במילים אחרות ראייה מבחוץ וראייה מבפנים. ברמה הסופית של המחשבה הסודית שב האדם לתמימות ולדיבור בטבעיות ובילדותיות. התפיסה הסודית מובילה אותו להכרת העולם כאחדות, כאורגניזם שהכל קשור בו אחד לשני. התפיסה הזו מוצאת לה מקום ביסוד הילדותי של האדם ונקלטת בו. תכונת התמימות שקיימת באדם הופכת להיות כלי שבו מונחת ההכרה הסודית בסופה היכולת שטמונה באדם להבין את העולם בתמימות מתעוררת בו אחרי שעשה את כל הדרך של ההכרה הסודית

"בכלל אעירך כי בעניינים הרוחניים הננו תמיד קשורים אל היסוד הסודי... ועל פי רוב דווקא אז הננו שבים לדבר בתמימות פשוטה, תמימות של ילדות טהורה"¹².

קדושה ותום מול עוז וגבורה

הילד הקטן לבו מלא תום ואהבה לכל החיים, העולם נראה לו ברור ללא עיקולים ופניות. אך העולם טומן בחובו גם קשיים וכישלונות, שטף החיים גורר בעקבותיו גם מים דלוחים. מול זרם כזה, שמקיף את האדם ככל שהוא מתקדם בחייו, צריך האדם לגייס כוחות אחרים מאשר אהבה ותום. הוא נדרש לפתח אומץ ועוז בהתמודדות מול החיים ולגבות את הנקודות הפנימיות באומץ ויכולות של תקיפות"¹³.

"אמנם טובת הילדות נאה וקדושה היא, אבל הלא היא גם כן חלושה, ולא תוכל לעמוד בפני זרם החיים ההולך ומתגבר, על כן זאת היא חובתנו לשמור בכל עוז את תומת הילדות ולהעבירה לאיטה... באופן שהגרות תעניק לה רק את העוז והגבורה החסרים לה"¹⁴.

לסיכומם של דברים ראינו ארבעה היבטים שהרב מייחס לרצף בין הילדות לבגרות: יחס בין טבע להכרה, שימוש ביכולת הילדותית בתורת הסוד, המרת התוכן של ההגבות הנפשיות, והגברת היכולת הילדותית על-ידי הבגרות.

11. אורות הקודש ח"א, ריג.

12. אגרות הראייה א, קלא.

13. בשונה מהנקודה הקודמת שבה ההכרה הבוגרת חוזרת להשתמש בכלים הילדותיים והתפיסה היא על אותו ציר, פה יש שני צירים נפרדים ציר האומץ וציר התום ובמילים אחרות האומץ לא נוקט לתום בכדי להשלים את עצמו, המעבר לתקיפות הוא בתחום אחר של האישיות לעומת זאת החקירה נוקטת לטבעיות בכדי לבנות מבנה אחיד של תפיסה שמורכב משתי התכונות.

14. מאמרי הראייה עמ' 230.

מושג הילדות בהיסטוריה

הרב משליך מושגים מהילדות האישית ומיחס אותם לילדות האנושית. מושגים אלו שייכים הן לתחום החיובי של הילדות, והן לתחום השלילי שלה. מכיוון שאין ענייננו בתחום השלילי לא נעסוק בו.

ניגע בקצרה בשני מוקדים של מושגי הילדות בהקשר ההיסטורי:

אירועים הסטוריים מסוימים

הרב מיחס את מושג הילדות בתפיסה ההסטוריוסיפית שלו לשני מוקדים - תהליכים ארוכי טווח ותהליכים קצרי טווח: לכל תקופה בהיסטוריה יש התחלה אמצע וסוף כך שניתן להקביל אותה לילדות ובגרות¹⁵. ההשוואה במקרים אלו יכולה להיערך ביחס להיבטים החיצוניים של הילדות כמו, מושגי המרץ והחיוניות שכרוכים בכל דבר חדש, כך שמושג הילדות בא כסמל למרץ בלא כוונה ליחס לו משמעויות אחרות, ולהשליך עליו את ההיבטים השונים ביחס בינו לבגרות. אך בתהליכים ארוכי טווח, שמגדירים תקופות מסוימות כילדותיות ואחרות כבוגרות, המושג יכול לבטא מעבר למרץ, גם חדירה פנימה אל האמון הבסיסי שבנפש ביחס לחיים ולהכיל בקרבו גם את היחס שבין הילדות לבגרות.

ניגע בשתי תקופות אליהם מתייחס הרב במושג הילדות.

יציאת מצרים

הרב מייחס לתקופה של יציאת מצרים את המושג "תקופת הילדות של העם" הנקודות בהם הוא נוגע בהוראת המושג הם: התום והטהרה שהיו מנת חלקם של יוצאי מצרים, תום וטהרה שבאו לידי ביטוי באמונה בה' ובהליכה אחריו במדבר "לכתך אחרי במדבר".

"תמימות זו צריכה לצרף אליה את העוז והגבורה שירכוש העם במשך חייו הבוגרים וליצור תמונה שלמה של עם. ילדותם הלאומית מונחת להם (ולשאר העמים) כאבן מעמסה לא כן חלק יעקב. גם לנו הייתה ילדות, אבל ילדותנו כמה נאה היא כמה קדושה היא"¹⁶.

הכרזת נעשה ונשמע

להכרזה זו קושר הרב את כתר הילדות במובן של פאר, עוז, חוסן וגבורה. לכאורה היבטים חיצוניים אך ניתן לומר, שהגדרת הילדות כוללת פה גם את הכרה הפשוטה שדבר ה' טבעי לנו, שחידושנו בעולם נחשב כדבר ה' ומכוח הכרה זו באה ההכרזה של נעשה ונשמע וממילא מופיעה גם העליצות.

"ובכל שנה כשהיום הקדוש יום מתן תורה, חוזר ומופיע על ישראל דע... כי הנך נשא על כנפי נשרים... כי מחשבותיך הנם מחשבות יוצר כל עולמי עד... וכימי עולם ימלא כל חללו של עולם תימהון על הדרת כבוד אלוהים חיים

15. אגרות הראיה ב, קמח, מאורות הראיה שבועות, שז.

16. מאמרי הראיה עמ' 231.

המופיעה בנשמת העם השב... והנה קם לרכז את חייו ולחדש את נעוריו בכל פאר עוזו תום ילדותו וחוסן גבורת עלומיו"¹⁷.

עבודת הקורבנות

הגענו כגעת ללוז המאמר¹⁸ - הקשר בין עבודת הקורבנות למושג הילדות.

כותב הרב:

"המצוות הלאומיות כולם, הקשורות בארץ ישראל ובמרכז המקדש דווקא. וכן התרכזות הנטייה של עבודת אלוהים מתוך האידיאלים היותר רחבים, נשאים ורוחניים, דווקא בתוך אותה מסגרת הפשוטה והטבעית, שגם הנפש הילדותית יכולה לסופג. זאת היא אחת מהתכונות היותר קבועות לטבע התרכזות החיים השלמה, המחברת את הרום עם השפל שמרוממת על-די זה את הרגשות השפלים ומעדתם, ומנמכת את האידיאלים המרוממים שיהיו מעורבים עם החיים.

וזאת היא תכונת עבודת הקורבנות, שבשכלולה צריכה להתרכז דווקא במקום אחד מיוחד בכל האנושיות... עם כל רוממות התרבות צריך שישמר הטבע "בריא אולם" וכל חיי הילדות עם מראה שובבותם מוסיפים זר רענן על ראש הזקנה האנושית המלאה חכמת חיים"¹⁹.

יסוד ראשון שמופיע בפסקה הוא יסוד חיבור העליונים והתחתונים, חיבור החיים בנקודה אחת. יסוד זה קשור למושג בריאת העולם בכלל ולמעבר שבין האין סוף לסוף מהבלתי מוגבל למוגבל. לגבינו ניתן ללמוד מיסוד זה שהדברים הגדולים נתפסים לפעמים בדברים הקטנים ודרכם הם מתורגמים כשהנימוק לתופעה זו הוא העלתם של הקטנים והגשמתם של הגדולים.

יסוד שני שמופיע בפסקה הוא השובבות של הילדות מול הזקנה המלאה חכמת עולמים כשמערכת המושגים היא זקנה אנושית וילדות אנושית. התרבות האנושית של היום מלאת דעת והכרה, אך דעת והכרה אלו חסרים את השובבות הילדותית.

אילו ממדים חסרה התרבות האנושית שהיו קיימים בימי ילדותה התרבותיים?

מובן השובבות יכול להיתפס בהיבט שבו תופסים את השובבות הילדותית הפשוטה, דור הזקנה אמנם משכיל והוגה, אך חסר את חיוניות החיים. חיוניות שנובעת מהאמון הבסיסי בהם. משמעות האמון היא שההצעות שהם מציעים לך הם טובות - שאכילה, שתייה, מוזיקה הם דברים שיכולים להועיל לך, הם טבעיים לך, בהקשר זה עבודת הקורבנות מופיעה כ"בילוי", האדם מגיע לבית המקדש שהוא מקום שיופיו הוא שיא האומנות הישראלית, שומע את המוזיקה האלוהית מושרת בפי הלויים, אוכל מן הקורבן, ובמובן זה קופץ אל החיים. כמובן שאין זה רק מקום בילוי בלבד ומדובר פה סוף כל סוף בעבודת האלוהים, אך עבודתו נעשית

17. מאמרי הראיה עמ' 175.

18. אם כי זה הוא לוז המאמר הקישור הסופי נעשה בעניות דעתנו, ולכן אפשרי הדבר שלא יקובל.

19. מאמרי הראיה עמ' 25.

מתוך ההבנה שהנאה מעולמו, שחיוך אל החיים, מקשר את האדם אליו. התחושה שטובתו של ה' יתברך מתפרשת על פני כל מישורי החיים, יוצרת קרבה אליו. מול עבודה של השכלה עומדת עבודה זו, וקורצת לנו מרחוק.

במקום אחר כותב הרב:

"האנושיות הבריאה, כשהיא מכרת את הוד האלוהות, תישאר נכחו כגמול עלי אמו, תשכח מפני, גובהו אורו ועזו את כל התחכמויותיה, ותדע שיקר לה רגשה הטבעי המחכימה מכל חכמה... הגעגועים של יחס ושל קירוב מעשי יתגברו... במקום אחד במלוא התבל כדאי לה לאנושיות לראות את עצמה בתומת ילדותה, בחוסן גבורת הנוער ובזיו עדן של עליית הנשמה הכללית"²⁰.

שלושה יסודות מזכיר פה הרב תומת ילדות, חוסן גבורת הנוער וזיו עדן של עלית הנשמה הכללית²¹.

תומת ילדותה - על תום הילדות דברנו פשטות התפיסה של הגודל האלוהי, של מערכת היחסים אתו. בהקשר זה ניתן לומר שתום זה מוביל להבנה מאד פשוטה של מערכת היחסים ביננו לבין ה'.

מערכת היחסים יכולה להתקיים גם במושגים של לתת מתנה לה' נתינת הקורבן יכולה להתפרש בהקשר זה כנתינת מתנה לה'.

התפיסה הילדותית נותנת לעבודת ה' פירוש מאוד תם, מאוד פשוט, וחלק מפרוש זה הוא התחושה הפשוטה של קרבה וביטוייה בנתינת מתנה. שכבה זו חסרה היום בתרבות האנושית שלנו המתהדרת בהכרה ובתחכום, אך שכחה זה מכבר את תמימותה.

חוסן גבורת הנוער - ביטוי זה ניתן לפרשו בהיבט הבילויי בביאורנו מקודם.

זיו עדן של עלית הנשמה הכללית - פה המבט כלפי שמיה איננו בהופעת החיים אלא כלפי המקור האלוהי של העולם. השם שנוצר פה לקרבן הוא של מסירות נפש, של הרצון לחדול אל מול הגודל, ופה כבר מתייחסים אל פעולת ההקרבה עצמה אם מקודם התייחסנו לאכילת הקורבן ולהבאתו פה אנחנו נוגעים בפעולת ההקרבה עצמה היוצרת תחושה של מסירות נפש כלפי ה' של רצון להתבטל כלפיו בכל דרך, "כגמול עלי אמו".

סיכום

התחלנו את המאמר בחייו של הילד תוך ניסיון לחשוף את התוכן הפנימי של חייו הקופצניים והשמחים תוכן שיסודו אמון בחיים וקרבה לאלוהים, המשכנו בסקירה על היחס שבין ילדותו לחייו הבוגרים יחס שמשמעותו בארבעה עניינים: תוכן בוגר לתכונות ילדותיות חיוביות, הכרה שמשולבת בורמה, כלים ילדותיים שמשמשים ככלים להכרת הסוד, תמימות וקדושה

20. אורות, עמ' נט.

21. עלינו להבהיר, בית המקדש טומן בחובו הרבה עבודות: תפילה, השתחויה, הדלקת נרות. הקטע האחרון לא יוחס ברב ישירות לקורבנות אלא למקדש באופן כללי. הקישור לקורבן נעשה על ידינו בגלל שיתוף המושג ילדות שבין קורבן לילדות שנעשה במקור הקודם.

המקבלים תוקף ואומץ, ראינו את השלכת מושג הילדות בתהליכים הסטוריים קצרי טווח וארוכי טווח הגענו לעבודת הקורבנות ושם יחסנו לילדותיות הקשורה בהם את יסוד האמון בחיים - המופיע בילד הפרטי. את יסוד הקרבה הפשוטה לאלקיים - הנובעת בילד הפרטי מיסוד האמון. ואת יסוד ההתמכרות לגודל - המופיע גם הוא בילד הפרטי, המשולבים בפרותיה הברוכים של התרבות הבוגרת.